

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. проректора з наукової та міжнародної діяльності Сумського національного аграрного університету
Олександр СОЛАРЬОВ

11 2024 р.

ВИСНОВОК
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Відповідно до вимог п. 11 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 р. № 44, за результатами обговорення та публічної презентації дисертаційного дослідження 22.11.2024 р. здобувачем третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри правосуддя та філософії Кулібабою Олександром Олександровичем на тему «Забезпечення позову в цивільному судочинстві України», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», встановлено наступне:

1. Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Забезпечення стійкості України в умовах протистояння агресору, необхідність повосенної відбудови, а також реалізація стратегічного курсу нашої держави на інтеграцію у Європейське співтовариство вимагають максимально ефективного функціонування всіх гілок державної влади та управління. Не останню роль у реалізації вказаних завдань відіграє продовження реформування системи судочинства, з метою забезпечення ефективного захисту прав та свобод учасників правовідносин.

При визначенні напрямів, способів та методів реформування судової гілки влади загалом та цивільного судочинства зокрема, важливу роль відіграє об'єднання зусиль законодавця та юридичної науки. Саме концептуальне обґрунтування реформ дає змогу досягнути визначених результатів, зробити довгостроковий прогноз розвитку цивільного процесуального законодавства та практики його застосування.

Проблеми порядку забезпечення позову, виконання судового рішення про забезпечення позову й поновлення прав та законних інтересів учасників процесу після вжиття заходів забезпечення позову проаналізували Н.С. Алексеева, О.І. Антонюк, М.І. Балюк, Г.С. Буга, С.С. Бичкова, К.Г. Головка, Н.М. Грабар, О.В. Грабовська, О.С. Захарова, Я.П. Зейкан, Л.О. Єсіпова, В.В. Комаров, В.А. Кройтор, С.Г. Кузьменко, О.О. Лабань, Г.З. Лазько, Д.Д. Луспеник, М.В. Мурзенко, О.П. Подцерковний, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан, М.М. Ясинок та інші.

Незважаючи на значний науковий доробок, на практиці виникають проблеми, пов'язані з недостатнім законодавчим регулюванням забезпечення позову, що призводить до порушення прав учасників процесу та зловживань процесуальними правами. Цим обумовлена необхідність комплексного наукового дослідження даного інституту з метою вдосконалення механізмів судового захисту та забезпечення верховенства права.

З огляду на вказане, дослідження інституту забезпечення позову, що став предметом наукового пошуку Кулібаби Олександра Олександровича, набуває особливої актуальності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження здійснювалося в рамках науково-дослідницької роботи кафедри правосуддя та філософії юридичного факультету Сумського національного аграрного університету «Науково-прикладні проблеми цивільного, адміністративного, кримінального, господарського права та процесу» (номер державної реєстрації 0121U107740). Дисертант виступає співвиконавцем вказаної науково-дослідницької роботи. Окремі ідеї та результати дисертаційного дослідження використовувались у ході навчального процесу.

Метою дисертаційного дослідження є комплексне вивчення правових засад забезпечення позову в цивільному судочинстві України, виявлення проблемних аспектів реалізації права позивача на забезпечення позову та механізмів відновлення порушених прав відповідача та інших осіб, а також розроблення законодавчих пропозицій щодо вдосконалення цього інституту.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- проаналізувати генезис інституту забезпечення позову в системі цивільного судочинства;
- розкрити правову природу та поняття забезпечення позову в цивільному судочинстві;
- визначити завдання, функції та юридичне значення забезпечення позову у системі цивільного судочинства України;
- здійснити класифікацію видів забезпечення позову в цивільному судочинстві;
- визначити передумови та підстави забезпечення позову в цивільному судочинстві;
- дослідити порядок розгляду судами заяв про забезпечення позову;
- виявити процесуальні засоби захисту прав та законних інтересів осіб, пов'язаних із вжиттям заходів забезпечення позову, в цивільному судочинстві;
- дослідити процедуру відшкодування збитків учасникам процесу, завданих забезпеченням позову;
- сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства та практики його застосування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

Предметом дослідження є забезпечення позову в цивільному судочинстві України, проблеми реалізації права на забезпечення позову та механізми відновлення порушених прав відповідача та інших осіб.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складає сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, які використовувалися для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження.

Історичний метод застосовано в розділі 1, зокрема в підрозділі 1.1, для аналізу генезису інституту забезпечення позову та виявлення його еволюційних етапів. Це дозволило простежити розвиток цього правового інституту від його виникнення під впливом римського права до сучасних трансформацій у незалежній Україні, виявити тенденції та закономірності його розвитку.

Логіко-семантичний метод використано в підрозділі 1.2 для дослідження сутності основних категорій та понять, пов'язаних із забезпеченням позову в цивільному судочинстві. Використання даного методу сприяло уточненню та чіткому формулюванню правових дефініцій і термінів, що використовуються в дослідженні.

Системно-структурний метод застосовано протягом усього дослідження, особливо в розділі 2 (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3), для комплексного аналізу правових норм, що регулюють забезпечення позову, та їх взаємозв'язку. Цей метод допоміг виявити прогалини та недоліки в чинному законодавстві та запропонувати шляхи його вдосконалення.

Порівняльно-правовий метод використано в підрозділах 2.2. та 3.1. для вивчення зарубіжного досвіду регулювання інституту забезпечення позову та аналізу можливостей його адаптації в Україні. Це дозволило ідентифікувати найкращі практики та потенційні моделі для реформування українського законодавства в цій сфері.

Метод правового моделювання використано в розділі 3 для розробки законодавчих пропозицій щодо вдосконалення інституту забезпечення позову, включаючи формулювання конкретних змін до ЦПК України та ЦК України.

Метод аналізу застосовано у всій роботі для дослідження цивільного процесуального законодавства та судової практики, проте найбільш повно він проявляється в підрозділах 2.2, 2.3, 3.1 та 3.2. Це дозволило виявити практичні проблеми реалізації забезпечення позову, оцінити ефективність існуючих процесуальних засобів захисту прав та законних інтересів учасників процесу, а також проаналізувати судові рішення з метою виявлення тенденцій та проблем формування сталої судової практики.

Застосування цих методів забезпечило достовірність отриманих результатів та висновків, сприяло об'єктивному аналізу проблематики та обґрунтуванню пропозицій.

2. Формулювання наукового завдання, нове розв'язання якого отримано в дисертації.

Дисертація О. О. Кулібаби є першим, в умовах останньої реформи цивільної юрисдикції та створення сталої судової практики, комплексним

дослідженням правової природи інституту забезпечення позову та механізму його реалізації в цивільному судочинстві.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна. Наукову новизну дисертаційного дослідження становлять такі положення, висновки та рекомендації:

вперше:

- пропонується теоретико-правова модель забезпечення позову, в основі якої лежить система авторських поглядів, що розкривають еволюційний шлях становлення та закономірні підсумки формування в широкому історичному контексті заходів забезпечення позову; юридичну природу, функції та значення цього правового інституту; можливі критерії класифікаційного поділу видів забезпечення позову; особливості порядку розгляду заяв про забезпечення позову та процесуальних засобів захисту прав та законних інтересів учасників судового процесу, а також обґрунтовують авторські пропозиції та рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності механізму реалізації забезпечувальних заходів у цивільному судочинстві;

- аргументовано, що доктринально інститут забезпечення позову необхідно інтерпретувати з урахуванням його процесуальної природи та інструментальної цінності як превентивний процесуальний засіб диспозитивного характеру, який сприяє досягненню завдань цивільного судочинства шляхом вжиття переважно до відповідача, а у випадках, передбачених законом, до інших осіб, спеціальних заходів обмеження його майнових прав, співмірних із ціною пред'явленого до нього майнового позову, або відповідних характеру негативних наслідків немайнового позову, спрямований на створення передумов ефективного і своєчасного виконання судового рішення після набрання ним законної сили;

- з огляду на важливість захисту прав позивача до винесення судового рішення по суті справи, розроблено новітню класифікацію заходів забезпечення позову в цивільному судочинстві: за природою заходів забезпечення: майнові та немайнові заходи; за процесуальним статусом учасника справи: заходи на захист прав позивача та заходи на захист прав третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору; за терміном дії: заходи, що діють протягом певного періоду до ухвалення остаточного рішення, та заходи, що діють до моменту виконання рішення суду або його скасування; за механізмом реалізації: прямі та непрямі заходи; за характером правовідносин: заходи, що стосуються майнових прав, та заходи що стосуються особистих немайнових прав;

- обґрунтовується специфіка цивільних процесуальних способів захисту прав і законних інтересів учасників судового процесу, спричинена дією заходів із забезпечення позову: скасування заходів забезпечення позову; зустрічне забезпечення; заміна одного виду забезпечення позову іншим; оскарження ухвали про забезпечення позову; відшкодування шкоди, завданої забезпеченням позову;

- з метою формування належного судового правозастосування, пропонуються авторські розробки щодо удосконалення чинного цивільного

процесуального законодавства, які передбачають: право на подання клопотання про скасування заходів забезпечення позову особам, щодо яких застосовано такі заходи, але які не є учасниками справи, а також право суду щодо залучення третіх осіб на будь-якій стадії судового провадження, якщо стосовно них вживаються заходи забезпечення позову; розширення можливостей застосування зустрічного забезпечення на користь не лише відповідача, але й інших осіб, чії права та законні інтереси можуть бути порушені; перенесення положення про наслідки оскарження ухвали щодо заміни одного виду забезпечення позову іншим із статті, яка регулює питання розгляду заяви про забезпечення позову, до спеціальної статті, яка окремо визначає порядок заміни одного заходу забезпечення позову іншим; спеціальні вимоги до ухвали про забезпечення позову; збільшення строків для подання позовів про відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову тощо;

дістали подальшого розвитку положення щодо:

- етапів історичного розвитку законодавства про забезпечення позову в цивільному судочинстві, що відобразили в різні часові епохи уявлення щодо можливого характеру впливу правових процедур на сторони спору, а також конкретні види забезпечення позову і сутність спеціального процесуального механізму їх реалізації;

- завдання та функції інституту забезпечення позову, які правомірно розглядати в аспекті цільових настанов цивільного судочинства, спрямованих на реалізацію конституційного права на судовий захист. Це дає можливість обґрунтувати такі функції процесуального інституту, що розглядається: забезпечувальну, охоронну, мотиваційну, попереджувальну; відновлювально-компенсаторну, контрольну, функцію сприяння виконанню міжнародних зобов'язань держави;

- відшкодування збитків як ефективного способу захисту прав осіб, стосовно яких були вжиті заходи забезпечення позову. З метою запобігання необґрунтованому звуженню права на відшкодування збитків пропонується у ЦПК України замінити словосполучення «відшкодування збитків, завданих заходами забезпечення позову» на «відшкодування шкоди, завданої заходами забезпечення позову», а також внести відповідні зміни до Цивільного кодексу України, за якими збитки відшкодовуються у повному обсязі з урахуванням інфляційних втрат, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі;

удосконалено:

- наукові підходи щодо забезпечення своєчасного розгляду заяв про забезпечення позову, у разі неможливості розгляду попередньо визначеним суддею (наприклад, через хворобу або відрадження). Пропонується внести зміни до статті 153 ЦПК України, передбачивши можливість оперативного призначення іншого судді у таких випадках;

- понятійно-категоріальний апарат науки цивільного процесуального права, зокрема, доведена необхідність уніфікації термінології ЦПК України, шляхом заміни терміну «клопотання» на «заява» в контексті зустрічного

забезпечення, та встановлення однакового розміру судового збору для осіб, які подають заяви про забезпечення позову та зустрічне забезпечення.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації забезпечена коректністю постановок задач, що підтверджується результатами досліджень, які пройшли апробацію на науково-практичних конференціях. Вирішення поставлених у дисертації наукових завдань базується на використанні сучасних методів наукових досліджень. Також слід зазначити, що аналіз дисертаційної роботи доводить високий рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень вчених-процесуалістів за темою дисертації. Отже, дисертаційна робота є завершеною науковою працею, у якій теоретична та експериментальна частина викладені на високому науковому та практичному рівні.

5. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених.

Здобувач показав високий рівень теоретичної підготовки. Обсяг проведених досліджень, обсяг наукового матеріалу, ґрунтовний аналіз судової практики, комплекс використаних методів дослідження, оцінка отриманих результатів були достатні для обґрунтування наукових положень дисертації. Сформульовані в дисертації положення базуються на достатній кількості проаналізованих наукових досліджень інших учених за темою дисертації.

Був проведений аналіз звіту перевірки на плагіат на наявність текстових запозичень (програма Strike plagiarism). Рецензенти дійшли висновку, що дисертаційна робота Кулібаби Олександра Олександровича на тему «Забезпечення позову в цивільному судочинстві України» є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів плагіату та запозичень п.9 згідно постанови КМУ від 12.01.2022 № 44. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

6. Наукове та практичне значення роботи.

Викладені теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій сфері – для подальших досліджень актуальних проблем науки цивільного процесуального права, зокрема щодо інституту забезпечення позову, а також для розробки нових наукових концепцій у цій галузі;

- у законопроектній роботі – при вдосконаленні цивільного процесуального законодавства України, зокрема при внесенні змін і доповнень до ЦПК України, що стосуються інституту забезпечення позову;

- у правозастосовчій практиці – для використання судами, адвокатами та іншими учасниками цивільного судочинства при трактуванні та застосуванні норм процесуального закону про забезпечення позову, що сприятиме підвищенню ефективності судового захисту та забезпеченню процесуальної рівності сторін;

- у навчальному процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Цивільний процес», підготовці навчальної літератури та навчально методичних матеріалів для семінарських та практичних занять з цивільного процесуального права.

7. Використання результатів роботи (за наявності).

Основні елементи досліджень доцільно використовувати в навчальному процесі при викладанні курсів «Цивільний процес», «Актуальні проблеми процесуального права» (Акт впровадження результатів дисертаційної роботи у навчальний процес кафедри правосуддя Сумського національного аграрного університету схвалений Вченою радою юридичного факультету, протокол № 4 від 11 листопада 2024 року). Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у практичній діяльності адвокатів по захисту інтересів фізичних та юридичних осіб у судах в порядку цивільного судочинства. (Акти впровадження результатів дисертаційної роботи у практичну діяльність: Товариства з обмеженою відповідальністю «Юридична компанія «ВЕРСУС» від 7 листопада 2024 р., Адвокатського об'єднання «КАПІТАЛ ПРАВИС» від 8 листопада 2024 р.)

8. Повнота викладу матеріалів дисертації у публікаціях та особистий внесок здобувача в публікації, виконані у співавторстві (у разі використання в дисертації спільних із співавторами ідей). Основні результати і висновки дисертаційного дослідження опубліковані автором у 3 наукових статтях у вітчизняних фахових виданнях з юридичних наук та 1 стаття у виданні, що індексується у наукометричній базі даних Web of Science, а також у 5 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Наукова новизна, висновки та пропозиції сформульовані автором самостійно й обґрунтовані на підставі особистих досліджень. Деякі інші елементи роботи були виконані і опубліковані у співавторстві з іншими авторами. Особиста участь автора наведена для кожної з таких робіт.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кулібаба О.О. Поняття та правова природа забезпечення позову в цивільному судочинстві. *Приватне та публічне право*. 2023. № 3. С. 9–13.
2. Котвяковський Ю.О., Кулібаба О.О. Окремі аспекти зустрічного забезпечення в цивільному судочинстві. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 6(12). С. 353–362 (здобувач обґрунтував, що зустрічне забезпечення, з огляду на його похідний характер від забезпечення позову, є його субінститутом. Автор запропонував розширити суб'єктний склад осіб у статті 154 ЦПК України, додавши осіб, чії права або охоронювані законом інтереси порушені внаслідок застосування заходів забезпечення позову, а також встановити судовий збір за подання заяви (клопотання) про зустрічне забезпечення. Крім того, здобувач обґрунтував необхідність внесення змін до пункту

5 частини першої статті 353 ЦПК України з метою надання процесуальної можливості оскарження ухвали про відмову у застосуванні зустрічного забезпечення).

3. Кулібаба О.О. Процесуальні аспекти відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 430–435.
4. Rosłoń D., Lukianchenko D., Zlenko S., Kulibaba O., Akimov O., Akimova L. European standards of the rights of the parties to the case in the application of civil action enforcement measures and their implementation in Ukraine. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2023. Vol. 13. № 2. Special Issue XXXVII. P. 12–21 (*здобувач, на основі аналізу судової практики в цивільних справах, сформулював перелік умов, якими керуються судді під час винесення ухвал про забезпечення позову, а саме: обґрунтованість, пропорційність та адекватність. Також було деталізовано позицію щодо необхідності визначення заходів забезпечення позову, які відповідають вимогам ефективності*).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Кулібаба О.О. Окремі аспекти щодо скасування заходів забезпечення позову у цивільному судочинстві. Збірн. матер. Всеукр. наук. конф. студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (м. Суми, 14-18 листопада 2022 року.). Суми, 2022 р. С. 385.
2. Кулібаба О.О. Деякі помилки юридичної техніки в цивільному процесуальному кодексі України. Збірн. матер. Всеукр. наук. конф. студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (м. Суми, 13-17 листопада 2023 року.). Суми, 2023 р. С. 444.
3. Кулібаба О.О. Окремі питання апеляційного оскарження ухвали суду першої інстанції про відмову у застосуванні зустрічного забезпечення. Збірн. матер. наук. –практ. конф. викладачів, аспірантів та студентів Сумського національного аграрного університету, секція «Юридична наука» (м. Суми, 14 травня 2024 року.). Суми, 2024 р. С. 666.
4. Кулібаба О.О. Правове регулювання відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову. Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : збірн. матер. XVIII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 17 жовтня 2024 року.). м. Київ, 2024. С. 321 – 323.
5. Кулібаба О.О. Зустрічне забезпечення в цивільному судочинстві України: проблеми та шляхи вдосконалення. Збірн. матер. Всеукр. наук. конф. студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (м. Суми, 20 листопада 2024 року.). Суми, 2024 р. С. 514.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі правосуддя та філософії, науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент Котвяковський Юрій Олександрович.

9. Апробація матеріалів дисертації. Дисертація обговорена на засіданні кафедри правосуддя та філософії юридичного факультету Сумського

національного аграрного університету.

Основні положення, висновки і рекомендації дисертації обговорювалися на наукових конференціях, круглих столах, семінарах, зокрема, на Всеукраїнській науковій конференції студентів та аспірантів, присвяченій Міжнародному дню студента (м. Суми, 14-18 листопада 2022 року); Всеукраїнській науковій конференції студентів та аспірантів, присвяченій Міжнародному дню студента (м. Суми, 13-17 листопада 2023 року); Науково-практичній конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського національного аграрного університету, секція «Юридична наука» (м. Суми, 14 травня 2024 року); XVIII Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Проблеми юридичної науки очима молодих науковців» (м. Київ, 17 жовтня 2024 року); Всеукраїнській науковій конференції студентів та аспірантів, присвячена Міжнародному дню студента (м. Суми, 18 – 22 листопада 2024 року).

10. Оцінка мови і стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту. За змістом дисертаційна робота Кулібаби О.О. «Забезпечення позову в цивільному судочинстві України» повністю відповідає напрямам дослідження спеціальності 081 – Право.

Здобувач у повній мірі виконав освітню та наукову складову третього освітньо-наукового рівня вищої освіти.

12. Дотримання нормативних вимог щодо оформлення дисертації. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), Наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

13. Рекомендація дисертації до захисту.

Дисертаційна робота Кулібаби Олександра Олександровича на тему «Забезпечення позову в цивільному судочинстві України» відповідає вимогам, передбаченим пунктом п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 р. № 44 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40.

Враховуючи високий рівень виконаних досліджень, а також актуальність теми роботи, наукову новизну результатів та їх наукове і практичне значення, за результатами обговорення в ході публічної презентації дисертаційного дослідження на засіданні кафедри правосуддя та філософії

Сумського національного аграрного університету рекомендувати дисертацію Кулібаби О.О. «Забезпечення позову в цивільному судочинстві України» до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право з галузі знань 08 Право.

Головуючий на засіданні кафедри,
д.ю.н., професор, професор
кафедри правосуддя та філософії

Микола КУРИЛО

